

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Disputationes Chirurgicæ Selectæ

Haller, Albrecht von

Lausannæ, MDCCLV.

VD18 90538889

Caput IV. Diagnosin & Prognosin tradit.

urn:nbn:de:gbv:45:1-16577

rent, sed successive decidunt : reliquæ item & fordes ciborum diu dentibus infixæ permanent, sicque sensim putrefactæ acrimoniam acquirendo dentium substantiam e medio quasi consumunt ad radices usque, inde gingivæ eo facilius protuberant ac excrescunt, ceu superius cap. 2. annotavi : idem sentit *M. Ettmüller. Lipsiens. quondam Prof. P. Famigeratis. in Op. in fol. edit. p. 1. c. Pr. c. 3. p. m. 110. & 112.*

CAPUT IV.

Diagnosin & Prognosin tradit.

§. I.

Diagnosis parulidis in facili est, potest enim ad gingivas ortus tumor nec oculum inspicientem, nec tangentem manum fugere, itaque nihil fere amplius de hoc addendum est, quod etiam de epulide tantum non locum habet; excrescentia enim in gingivis perruptis circa molares obvia est, adeoque per se malum hoc visui patet, seque ipsum manifestat: quo tamen certior cognoscatur, ipsa ejus substantia quoque consideranda est; est autem durior & magis nigricans parulidis, quam simplex gingivarum intumescencia esse solet, nec vulgaribus remediis cedit, aut sua recedit sponte, sed subsistit & pus agit subtrus, ni tempestive occurratur quibus signis à modo commemorato simplici gingivarum tumore facile dignoscitur.

§. II.

Hæc de parulide sufficiant: epulidis autem, ut jam innuimus, nihilo difficilior est cognitio, neque enim minus ac parulis incurrit in oculos, & à luxuriantibus gingivis discernitur, quod extra earum superficiem prominat, aut etiam ex ipso carioso dente propullare observatur, quod quamvis Auctores Græci à nobis allati non monuerint, recentiores tamen observarunt: substantia ejus non vere carnosa est, nec glandulosa, sed qualem alias natura non agnoscit in corpore: laxa fordida & flaccescens, cruorem, si paulatim attingatur, de se fundens, nonnunquam putredine diffluens, aliquando ejus est expers: sæpe febris conjungitur cum dolore vehementi internarum mandibularum, ut neque os ægro aperire liceat, censente præcipue *Ægineta lib. 3. c. 26. Actio tetr. 2. serm. 4. c. 25. D. Sennerto in Prax. lib. 2. p. 1. c. 16. M. Sebiz. Sp. M. Pr. p. 2. f. 4. c. 9. Schmirzio in Comp. M. Pr. p. 439.* Cujus rei ratio est, quod inflam-

Inflammatio, tumor & malignus humor in gingivis non se contineat, sed vicina etiam insideat, ac praesertim musculos Masseterem aut biventrem à processu Mastoide in mentum abeuntem, quorum ille claudit, hic aperit os, maxillam movendo; notum enim musculum inflammatum aut quocumque modo laesum propter dolorem consequentem moveri non posse. Si materia copiose affluens cum M. S. plus justo calidior sit & acrior, gingivas magis rubere, & calere, dolorem inde atque extensionem carnis gingivarum cum ejusdem subsequente relaxatione provenire, malum indies augeri & vehementius affligere, si sanguis sit frigidior, ruborem, calorem & dolorem esse remissiores, autumat praelaudatus *D. Semert. l. d.* Plura diagnosin horum affectuum illustrantia e *cap. primo* peti possunt.

§. III.

De cætero, uti hæc caro non ejusdem generis, ita & epulides variæ indolis sunt; aliquando indolentes, sanguinem vero nunc magis nunc minus fundunt, masticationem tamen impediunt. *Nobilis quidam Matrona tales excrescentia in utraque maxilla inter intersitia caninorum & molarium luxuriabant, firmiores fungis, ex cavitate dentium emergentibus, quæ iterato contactu ferramento ignito sine magno dolore emarcuerunt, nec renatae sunt jam ab aliquot annis: ita Wepferus:* aliquando acria non fuerunt, sed candenti cedunt ferro, qualis erat, cujus in seq. historia idem meminit: *nobilis Matrona Juvencula in maxilla inferiore talem carnem eodem in loco sc. ubi deus sapientia in adultis quandoque erumpere solet, obtinuit, fabæ magnitudine, masticationem impediens, basin habebat latiore, ut abscissioni fidere non ausus fuero, itaque primum lapide infernali attingi una alteraque vice: verum dolorem excitavit, itaque ferro candente globulo in extremitate prædito, brevibus intervallis adussi, inde emarcuit, & citra aliud remedium evanuit.*

§. IV.

Prognosis, uti ex ipso diagnosticorum signorum fonte scaturit, ita quoque omnes hinc sententiæ ferendæ rivuli profluunt, nunc quidem tristioris fati, nunc minoris indices, prout causarum impetus urget. Et de parulide quidem paucis res expediri potest, sufficiat enim *Aëtii* verborum denuo meminisse, esse scilicet inflammationem, quæ ubi non dissolvitur, suppuratur, quod ipsum tamen de parulide nostra proprie dicta & strictius magis intelligendum venit; *Aëtii* verbis lucem afferunt *Sennertiana lib. 2. p. 1. c. 16.* ubi inflammationes has, nisi statim reprimantur, in apostemata abire, docet, quæ nunc citius, nunc tardius rumpuntur, pro tumoris magnitudine & humoris natura: quod & ante ipsum monuerat *M. P. de Langelata chirurg. l. d.* scribens: ista apostemata aliquando

R r 2 cito



cito curantur, aliquando tarde; pergit autem *Sennertus*: non contentendum esse malum, ni enim mature succurras, in apostemata & ulcera diuturna, nonnunquam & in fistulam degenerare; sæpe & in cancrum incurabilem; aut gangrænam abire. Quod idem etiam me admonet laude dignus *Wepferus* quem *Musa* vetat mori, his verbis: *nobilis Matrona odontalgiam diu passa est: supervenit abscessus in maxilla superiore, ejus apertionem neglexit, unde ossis majoris portio corrupta fuit, & quamvis sponte ruptus fuisset, mansit tamen dolor & tumor male & labii superioris pinnaeque naris: indito stylo asperum os longe lateque inveniò, incidi aliquo usque fistulam fornice, unde multum puris fetidi emanavit, ampliusque os cariosum in conspectum venit.* Ex ejusmodi autem fistula nonnunquam tota humorum crasis vitiari, malumque aliis etiam & infontibus partibus affricari potest, quod sequente celeberrimi *Wepferi* observatione ostenditur: *gingivæ non solummodo intumescunt ac inflammantur, sed etiam suppurantur, unde oritur caries, quæ labes prope quotidie illis evenit, in quibus apertio abscessus differtur: consuntio enim periosteo maxilla, corrosio ossis vix evitatur: Puella 13. annorum plethorica, odontalgiam in maxilla inferioris parte postica passa est: oborto abscessu in gingiva tardius puri exitus parabat, unde maxilla longe lateque erosa fuit, à *Di. Casp. Müllero* *Frauenfeldensi* chirurgo peritissimo, plura frustula ossis cariosi exenta fuerunt: ob plures fistulas foris continuo pus stillantes & genæ tumorem inter buccam & maxillum, incisionem fecit, osque vacillans unciis duabus longius & crassiusculum carie excessum extraxit, in cuius parte extrema comparuit maxilla hujus dextræ processus posterior, qui cum osse sphenoidico articulatur: gena multum detumuit, ac os rursus aperuit, quod autem vix poterat: carie debellata, fistula foris & intus semper plurimum ichoris fluidentes exaruerunt, simulque alia in parte dextræ pectoris prope cartilaginem ensiformem consolidabatur, quæ tandem manavit, quamdiu fistule maxilla suebant: per quas vias pus sibi hucusque cuniculos fecerit, non certo constitit, quia nullibi in partibus intermediis doluit, nec ullum aliud indicium apparuit. Ad plenam curationem demum intra biennium pervenit, quia diu in principio negligebatur. Puellam hanc vidit ipse vir celeberr. d. 12. Oct. 1671. *Frauenfeldæ*. Gena dextræ paulo tumidior sinistra apparuit, os operire & maxillam movere valuit; inferior tamen maxilla magis retrorsum tracta videbatur, quia incisores maxillæ superioris manifeste ultra inferiores prominuerant: quando submisse loquebatur, os non distorquebatur, quando vero ridebat aut contentius loquebatur, statim dextrorsum os trahabatur; solummodo in sinistro latere masticare potuit, quæ tamen mala sæpe præcaveri possunt, si idoneis præsidii in tempore ipsis prospiciatur, quod accidisse memini & ipsemet observavi in virginis *Heidelbergensis* maxillæ inferioris dextræ parte, ubi post dolorem molarium, tumor in gingivis cum inflammatione & suppuratione oriebatur, qui non intus, sed exterius circa genæ finem aperiabatur, multamque stillabat saniem, sed feliciter mundificabatur, ac dein consoli-*

lida-



lidabatur; ut hodie vix levissima cicatricula accurate intuenti occurras (sunt autem anni circiter 7.) ac tantum abest ut faciem deturpet, quia formam potius augeat: ex neglecta vero non hæc solum, verum etiam ipsa epulis consequi potest, agnoscente id *Sennerto in princ. c. cit. Foresto in schol & Jonstano in idea med. & aliis.*

§. V.

Et his tandem contentus, Parulide relicta, ad Epulidem ipsam me convertō. Licet autem Epulidem per se non facile lethalem existimem, pro varia tamen impetuosi affluxus ratione, ingens sæpe periculum etiam hæc minuitur, etsi malum, recens si adhuc fuerit, & ab humoribus non nimia copia huc affluentibus oriatur, faciliorem admittat curationem, ac si secus habeat. Quodsi autem diuturna fuerit ἐπὺλιδις, & altiores egerit radices, metuendum aliquando erit, ne in grandiores tandem assurgat molem, ita ut quandoque ægro os rite aperire neutiquam concedat, & mandendi facultatem adimat, prout superius allati Auctores sufficienti testimonio sunt; quale exemplum quoque habet *Pareus l. 7. c. 4.* ubi ad ovi magnitudinem fere excrevit. *Placentinus Chir. l. 1. c. 20. P. Sorbait p. 1. c. 32.* Ulterius quoque procedente negotio, vitari magis gingivæ, exculcerari profundius vel corrumpi etiam, & ad gangrænam disponi assolent: fidem nobis facit *M. Ettmüller. Oper. suor. p. 1. C. Pr. c. 3.* His merito subnecto historias Epulidum malignarum, tractatarum a peritissimis Medicis & Chirurgis, quas quidem iterum Illustris *Wepferus* mihi impertivit, quæ, si ullæ aliæ, præ ceteris merentur notari suntque publico minime invidendæ: pace ergo Viri Candidissimi prodeant: (1) Nobilis matrona, carnosa, 36. ann. Catarrhis ad gingivas & adjacens palatum obnoxia fuit a juventute: consuevit adultior hebdomadatim pilulis cephalicis ad purgandum corpus uti, quas toto anno 1686. neglexit. Circa finem anni defluxionem ad genam dextram passâ est, ob duritiem genæ, curatu difficiliorem: Mense Jun. 1687. duritiem dolorosam in eadem gena percepit: Mense Oct. pustula pruriens sublivida oborta est in palato, & in gingiva fungositas ex alveolo dentis maxillæ superioris excrevit. Pustulam Ægra diu noctuque irritavit: fungo ipsamet mederi studuit 1. Gargarismate emolliente domestico: 2. illinitione olei spicæ & petræ, unde affluxus promovebatur: 3. decocto caricarum pinguium per integrum mensem sumpto: 4. Lactatione infantis post puerperium, proxime antecedens. Circa finem octobr. *Medicus & Chirurgus* peritissimus vocatus, invenit Excrefcentiam fungosam cavitatem oris prope obturare, cum vocis depravatione, respirandi difficultate, deglutitionis quasi abolitione: salivatione copiosiore, fetore intolerabili, genæ dextræ inflammatione dolorosa & dura, contorsione labiorum molesta, suffocatione imminente. Præmissis universalibus, presentibus Medicis, & Chirurgis assistentibus, cultello ad hanc opera-



tionem accommodo excidit carnes superfluas sine dolore intensiore, & absque sanguinis profluvio copiosiore, cum nullus ligaturæ locus esset: radices residuas iterato ferro candente, metu recidivæ cancrose inussit d. 24. Nov. Excrecentia ad aspectum non aucta videbatur, verum ægra sensit sub eschara aliquid crassius fieri, atque hac ipsa die & nocte favos dolores passa est: gena quoque tumidior & atrorubescens evasit: rubor quoque in gena sinistra apparuit: Postea adhibitis purgantibus, derivantibus, sanguinem edulcorantibus, detergentibus & adstringentibus gargarismis non potuit inhiberi nova carnis hujus luxuries, nec iterata sectione & ustione radicitus extirpari: sub finem Dec. 1687. superveniente gangræna & sphacelo ad sedes beatiores translata fuit. (II). Vir Nobilis, annorum 45. gracilis, a pueritia valetudinarius, temperanter vivens, vitæ sedentariæ addictus, multum in legendo & scribendo occupatus, a longo tempore Odontalgæ obnoxius, salivator, saliva acris & falsa existente, alvi tardioris, odontalgia in Autumno 1688. permolesta afflictus fuit, ob dentem cariosum in maxilla inferiore sinistra: noluit tamen ejus extractionem admittere, quia subinde remisit. Cum vero 1689. odontalgia cum dolore & tumore in gena sinistra invalesceret D. 21. oct. dentem in medio maxillæ inferioris evellendum curavit. In dente extracto conspiciebatur ejus radix cariota: manserunt alveolus cum fetore cavus, & tumor ac durities in gena. Paulo post ex alveolo prodiit caro luxurians, grumo sanguinis similis, quam æger ipsemet pollice extrusit, relicta cavitate in gingiva cum inflammatione, unde usus est opera Chirurgi in prædio aliquot miliaribus a patria urbe distante: cum nihil proficeret, domum profectus, ibique medicorum & chirurgorum præstantissimorum consilio & ope usus est. Die 31. oct. chirurgus, senior in arte versatissimus, alveolum ex quo dens erutus fuit, profundum quidem reperit & fetentem, carnemque luxuriantem inde pullulantem, nullam tamen cariem tangere potuit: Stylus ab ichore denigrabatur, quod pro malo omine habuit: cavitationem filis contortis implevit, gena erat tumida & scirrhusa. Die 1. Nov. cavitas dilatata fuit spongia compressa: hinc deprehensus fuit sinus profunditate articuli digiti & caries ossis conspecta: continuata dilatatione, deprehendit os cariosum esse portionem alveoli. Die 5. Nov. alius dens vacillans extractus fuit sequente hæmorrhagia. Die 8. Nov. secessit squammula ossea, unde ichor ex cavitate emanans minus fetuit: labia cavitatis contrahebantur. Die 12. Nov. caro luxurians in bucca aq. Stettinensi parata ex adstringentibus, ☿-~ ato & ☉ tacta, unde minuebatur. Die 20. Nov. repertum rursus fuit os nudum. Die 23. Nov. ferro candente mediante cannula inurebatur cavitas. Die 25. Nov. caries ob carnem luxuriantem reperiri nequijt: cavitate dilatata rursus ferro candente inusta fuit. Die 27. die 28. Nov. rursus squammula ossea secessit, ut & 5. Dec. cavitas erat munda, sed absque incarnatione, & 9. Dec. pulchra apparebat, verum ab actu facile sanguinem fundebat, nec caro

ex



ex fundo renascebatur. Die 10. Dec. ejus aspectus incarnationem pollicebatur, d. 11. 12 & 13. Dec. Gena crassior fiebat, & quando masticabatur in illa punctiōnem sentiebat, d. 16. Dec. rubebat sine dolore: postea magis magisque intumuit cum rubore, d. 24. Dec. instar ignis rubebat: tentionem sentiebat æger, & os difforquebatur, 29. Dec. gena detumuit aliquantum, in regione tamen cariei aliquid callosi tangebatur. A principio Ann. 1690 ad 27. Mart. quo cum aliis per literas consultus fui in deterius usque omnia vergebant, nam ad 27. Mart. unus dens post alium vel excidit, vel extractus ad mentum usque fuit; genæ rubor evanuit usque ad punctulum, ubi pus inclusum putabatur, manente tumore & duritie. Non potuit dissolvi, nec Empl. gummosis nec catzplasmatis nec facculis; ab Empl. Ziali os intus exulceratum fuit, promota salivatione per 14. dies durante: punctum rubrum in gena exulceratum parum puris fudit; ulcus exiguum in cavum oris penetrans vicina depavit, & in amplum degeneravit, ejus labia erant nigra, putrida, summe fætentia, indolentia, in bucca tuberculis plenum. Juxta hoc ulcus duo alia supervenerunt, ex quorum uno sanguis grumofus, putridus, ex altero pus crassum coctum prodiit. Hæc tandem in unum coalescerunt, quod nulum pus suppediavit, conspicue serpens, summe færens, corruptione & putrefactione crescente: jam tum pene tota gena consumpta erat, totum mentum intus cavum & putridum ad partem dextram reddebatur: foris rubrum & stupidum fuit, sub lingua tumor scirrhusus erat, qui post exulcerationem evanuit: glandulæ salivales in latere affecto penitus corrosæ erant: Ductus sub lingua in regione raninarum ex osculis loco salivæ fundebant sanguinem ichorosum, salivavit multum, imprimis post applicationem Empl. Zialis ferebat & acris erat materia; cessante salivatione fragmenta ossium separabantur, & ossa carne obducebantur. Aliquando ingens copia sanguinis ex Cavitate gingivæ emanavit, ut mirum visum fuerit, unde tanta proveniret, & quomodo ex vasis tam exilibus profundi potuerit: alias nunc a sponte, nunc levi tactu sanguinem fudit: Præter dolores consuetos, si aliquid dentibus tenere conabatur, sævam punctiōnem in occipite passus est: videbatur culter eousque adigi: inde dolor ad dorsum descendit. Aliquando spasmus os torquentem passus est, qui remediis ablatu fuit. Febriles insultus nunc 3. nunc 4. nunc 6. die, aliquando d. 8. expertus est: frustranea erant evacuantia, revellentia, derivantia, M. S. edulcorantia, aliterve corrigentia, topica, putredini resistentia, carnem luxuriantem consumentia, cariosum auferentia, mundificantia, emollientia, sarcotica, affluxum inhibentia: bibit etiam lac asininum, caprinum, serum & juscula, herbis etiam antiscorbuticis alterata, item lac chalybeatum: nihil præstitum fuit lapide infernali, medicamento Crollii, igne candente. Ex his agnovi cancrum immedicabilem: suasi curam palliativam, & ad labia ulcerum foris unguentum Diapomphol. Fabr. Hildan. c. 6. obs. 22. quo feminas duas cancro faciei affectas diu conser-

vavi.



vavi, d. 15. Jun. 1690. mortuus est, viribus sensim exhaustis. (III.) Mercator quidam 45. annorum temperamenti admodum humidi, aliquandiu sensit stuporem labii inferioris dextri, postea in hoc loco punctiorem secundum ejus longitudinem: tandem correptus fuit odontalgia, sequebatur carnea excrescentia ex cavo dentis carioli in maxilla inferiore dextra: aucta, ægro molesta evasit, ligatura filo serico feliciter ablata fuit: animadversum non solum hunc, sed & alium dentem cariolum esse, amboque vacillare & levicule alveolis inhærere, unde facile, & prope sine dolore evulsi fuerunt: prodit caro magis considerabilis quam prima, gingivam ibi foris & intus occupans, aliquotque dentes molares tegens, prope unius uncie altitudine: suadebatur etiam hujus carnis ablatio, quæ ob mollitiem solis digitis perfici poterat. Ne recrudesceret, & ut cariei præsuppositæ occurreretur, aliquoties ferro ignito inurebatur; verum nihilominus caro renascebatur, non ibi, ubi adulta fuerat, verum magis e fundo & in latere; sublata denuo carne duobus digitis ab articulo, os maxillæ inferioris cariolum ad fundum & per medium fissum fuit repertum: facta foris incisione frustum latitudine uncie extractum fuit, ægrotus nunquam liber à febre & semper catarrhosis, & pes dexter œdematosus fuit: hæc ad me scribebantur 26. Nov. 1689. Ad finem Dec. res fere in eodem statu mansit, frustulum cariolum dimidiæ uncie latitudine ablatum fuit, & extrema ossis maxillæ urebantur: extirpatæ quoque fuerunt carnes tum fungosæ: tum glandulosæ: harum proventus adeo magnus, ut eradicari nequiverint: una extirpata, duæ succreverunt tum circa gingivam, tum circa labia. Ablatis his carnibus, quasi fulcris destituta maxilla, pendula & quaquaversum mobilis evasit, unde instrumento ex ferri lamina confecto & sub mento applicato illam in sua sede continere oportuit: colluvies jugis & copiosa impedivit ossis carioli separationem; plus tamen negotii facebant glandulæ & carnes veluti cartilaginosa: incertum videbatur, an omnes e mala provenerint? Constitit tandem, a mala ejusque parte musculosa & ab ipsa articulatione mandibulæ succrescere: Multis interne & externe magna industria adhibitis, a Viris doctissimis caveri nequii, quin affectus post aliquot septimanas ipsi lethalis fuerit: quando vitam finierit & quæ interea evenerint, nondum rescivi. IV. Tristius fatum subiit Juvenis Rheiniensis faber lignarius, robustus, annorum circiter 25. Huic nescio ex qua occasione ex alveolo dentis molaris sensim tumor enatus est: cum prima vice ipsum conspexeram, erat magnitudine Nucis Moschata, propria membrana vestitus, rotundus, levis, vasis capillaribus præditus, minus mobilis quam memorata matronæ erat, quia crassiorem pediculum obtinuerat, subinde dolores punctorios in illo sensit: prædixi hunc tumorem non nisi sectione & usione tolli posse; his territus non amplius me convenit. Medicastra foris male imposuit cataplasma emolliens, similemque collutionem oris suasit, unde brevi tempore tumor cum mala in vastissimam molem excrevit, amboque in unum

corpus



corpus quasi coaluerunt : Supervenerant dolores & punctiones summae, videbatur misero quandoque subula ignita perfodi tumorem. Tumore & doloribus indies magis magisque invalescentibus, Rheinovium ad suos abiit; & cum forte illuc pervenissim, meum auxilium denuo imploravit; cum Chirurgus Monasterii, sene perito, rem conclamantem dixi, sectionem & unctionem impossibilem demonstravi. Cum à cura palliativa non multum levaminis expertus esset, Agyrta se credidit: hic pernegavit tumorem cancrum esse, non sine convitiis pleno ore in nos absentes effusus: pollicitus est maturationem brevi ab Empl. Diachyl. cum gummiis intra paucos dies subsequaturam: crescentibus doloribus & tumore, vulnus illi in parte decliviore infixit, nullum pus, sed sanguis serosus effluxit; ab indito, nescio quo digestivo & emplastro, vulnus in ulcus serpens degeneravit, à quo tota gena ad oculum, aurem & collum depascebatur, quicquid ori ingessit, omne per ulcus, carnem omnem, instar potentissimi cauterii usque ad pharyngem consumens, effluxit, adeo ut nec micam nec guttulam deglutire potuerit, misereque fame post paucos dies enectus fuerit. V. A dentibus in maxilla superiore ab imperita manu evulsis, & fisso osse maxilla maximo, sensim carnem fungosam parvam primum enatam meminimus, detento pure in cavernulis huius ossis: inde sensim depascebatur, simulque partes carnea & nervosa; tandem corruptela ad oculum & aurem pertigit, & in latere affecto auditum & visum abolevit, comite semper hemisphæria seorsim, unde lenta morte, quamvis gena non perforata fuerit, tandem moriebatur. In quinque his observationibus consideratione digna sunt. I. Epulides has suam scaturiginem, seu nascendi exordium non habuisse à gingivis alterutrius maxillæ, sed à membranis & fibris nervæ sinuum, cavernarum & ductuum, tum ossium maxillarium tum dentium, nam ex alveolis dentium primo pullularunt, & in Nob. Domino radix dentis cariola visa. II. Constitutionis præ postea participes demum factas fuisse gingivas, ossa maxillarum, dentium, glandulas oris, atque alias partes internas malarum, tandem exteriora, scilicet musculos, pinguedinem, glandulas, cutim etiam correpta; ut fieri videmus à cancro occulto, si exulceretur, nam ante exulcerationem diu angustis cancellis coercetur. III. Serum in quolibet valetudinis statu etiam sanissimorum, & in quovis temperamento ex solo hoc affectu tantam corroding vim acquirere posse, ut & vicina corrodat, & longius remota tandem etiam inficiat, quod uberius ostendunt illi ipsi occulti cancri, & ichor, seu Meliceria Celli, qua de re videatur *Guil. Fabr. Hild. pecul. libro*. Non videtur hic recurrendum esse ad scorbutum: nam & Matrona hæc, & ambo viri vixerunt in locis ubi non est Endemius, & vel nunquam vel rarius comedunt pisces, aut carnes Sitas & fumo induratas, nec unquam vel rarissime biberunt cerevisiam, sed vino utentes, in regione vini optimi ferace, quo ceu lautioris fortunæ, optimo potiri poterant. Vidi quidem his quoque in oris gingivarum carnem, tenellis, circa XV. mensum ætatis, aut bimulis, & paulo adultioribus, admodum intumuisse, atrorubentem,



& levi tactu sanguinem fundentem, & si non mature curabatur, observavi quoque carnem depaltam, & dentes denigratos ipsis fuisse, non sine vitæ discrimine: quandoque etiam accedente arthritide quadam vaga, ut protinus ejularent & tremerent, si vel solum ad cunas accederes, nolui tamen scorbutum affectum appellare, quamvis Stomacace similis esset, quia nec aëre, nec aquis, nec cibis fruimur similibus illis locis, ubi scorbutus vernaculus est, nisi forte quemlibet morbum à colluvie serosa proveniente scorbuti nomine insignire velimus, quæ omnino in hac gingivarum intumescencia locum habet: oriri enim videtur ob percolationem lymphæ & sanguinis ex capillamentis arteriarum in vasa lymphatica & venas impeditam; unde remoto obstaculo gingivæ detumescunt, & legitima consistentia potiuntur. Ut in præmemoratis vitium intra cavernulas maxillarum sursum pullulavit, sic deorsum ad mentum tetendisse hoc memorabile exemplum testatur: Anno 1680. Joh. Kittel Jesingensis, cauponis filius 20, annorum, Plethoricus, me Stuttgartiæ convenit: habuit tumorem, dimidii ovi gallinæ magnitudine, quasi ex scrophulis conglomeratum, sub menti parte dextra, non procul à larynge: Die 12. Mart. hunc tumorem scrophulosum hac methodo excidit *Dn. Christoph. Volterus* p. m. Primo cutim secundum longitudinem, non decussatim, incidit, hinc cutim spatula à scrophula separavit, postea volsella cutim arripuit, illamque nunc cultro, nunc digitis, nunc spatula ad radicem usque separavit, quod cum aliqua difficultate fiebat, quia illa pertinaciter scrophulæ adhærebat: postquam ad radicem pervenit, per illam trajecit acum, cum duplici filo: illam constrinxit fortiter utrinque, & tumorem excidit, imposuit sanguinem sistentia, & dolorem sedantia: caro excisa plane glandulosa apparuit, nullis insignibus vasis prædita. Post paucos dies ex vulnere germinavit caro luxurians, quam compescere conabatur Arlata sua, quam prædictus D. Volter describit in *schola obstetricum*; verum cum pure fluida facta, cutim læsit: itaque carnem hanc aliquoties adussit, cum aliquo successu; unctionem post meum abitum aliquoties adhuc suscepit; verum cum post 20. inunctiones escharam densam sustulisset, caro denuo renascebatur; recordatus autem est, se sæpius observasse talem carnem fotam fuisse à dente carioso, & postea inquirens talem dentem, in maxilla inferiore reperit: illum protinus extraxit; unde non solum caro fungosa non amplius renascebatur, sed quoque superstes semet separavit, atque æger intra decem dies penitus, sine ulla labe curabatur, creditque, si dentem maturius extraxisset, quod excisio non necessaria fuisset, quod apud alios observavit, quibus mature dentes tales sustulit, ut scripsit ad me idem *Dn. Christ. Volterus Stuttgartiæ d. 11. Apr. 1680.* Quam autem diligens hic rariorum in chirurgia observator fuerit, testatur illius schola obstetricum, jam bis Germanice excusa, quod amplius probarent *Centur. 2. obser. chir.* quarum M. S. est penes viduam D. Beckeri. p. m. Stuttgartiæ. Utinam esset aliquis, qui illas

typis



typis excudendas curaret, non dubito publico plurimum profuturas. Quomodo vero occasione dentis cariosi, vitiatis membranæ, & fibræ nerveis, intra cavernas maxillæ inferioris, citra cariem ossis & illæso periosteo, submento tumor iste scrophulosus & postea caro fungosa enata fuerit, inquisitionem meretur, quam tamen reservo meditationi de fungis in corpore humano excrecentibus: sufficiant hæc pro hac vice: quæ ideo prolixius hic allegare non piguit, quod plurimum lucis doctrinæ nostræ affundant, & inde constet incomparabilis solertia viri de Republica Medica, si quis alius, immortaliter meritissimi, & adhuc merentis, cui Præceptor & Patrono Optimo publicas hic grates exsolvere maximas debui: eidem bonorum myriades, vires inconcussas, annosque Nestoreos apprecor, ut thesaurum pretiosum accuratissimarum suarum observationum, earumque longe plurimarum, quas ante biennium in egregio Musei sui Tablinio insigni cum voluptate perlustravi, publico ipsè propinare possit, magno cum Reipublicæ Medicæ, emolumento. Liceat autem primæ ex illis historiis, quarum nobis copiam fecit viri incomparabilis humanitas, conjecturam nostram hic addere, atque dubitare saltim, annon etiam cæteræ epulides pravæ ex eodem fonte locoque promanent, quamvis enim ex gingivis videantur pullulare, vix tamen citra maxillæ cariem tam pertinax malum videtur posse existere: & vero, hac erosa, facilis est ad ipsam illam nervosam membranam in sinu dentis latentem aut subjectum nervum aditus: ne enim in gingiva sola radicum existimemus, eadem morbi pertinacia prohibet, facile enim esset, totum cum ipsa gingiva excindere; neque unius ossis vitium esse putaverim, cum neque à fractis ossibus maxillæ, neque à percussione, immo ne quidem à carie, lue venerea inducta, utut plura ossa ipsæque nares hac affici conspiciantur, simile quid unquam fieri observetur, & plures ab eo immunes perstitisse novi, quorum exempla possem hic congerere, si necessum foret. Abunde vero ex antedictis patet, hocce malum iisdem in casibus nequaquam contemnendum esse, sed maturis præsiidiis tempestive ipsi succurrendum, quod antea demonstrandum sumimus; talem sane excrecentiam si levis sit, & putredinis ac malignitatis experta, facile reprimentibus adstringentibus & siccantibus compesci; sin putredo insit gingivis, gravemque spiret fetorem, fortioribus opus esse remediis judicat etiam vir longissima experientia edoctus (quippe fere centenarius senex obiit beate) *M. Sebizius in Sp. M. Pr. part. 2. f. 4. c. 8.* Ejusmodi porro carnem luxuriantem sæpe observavit *Pareus l. 7. c. 4.* in cartilagineam & osseam substantiam induruisse; itaque quam celerrime fieri poterit, aggredienda curatio, nam adhuc exilis, nec altis firmata radicibus, facilius evellitur: his itaque præmissis, ad eandem transeo.



C A P U T V.

Curacionem sistens.

§. I.

Hisce scopis adimplendis, aptam ut nanciscamur præsidiorum materiam, quid ex ordinariis artis medicæ promptuariis in rem nostram facere possit, absque ulteriori mora (siquidem & hoc in affectu principis est obstandum) nunc dispiciemus. Primum autem curam nostram ad se vocat Parulis: hæc ante omnia recte dijudicanda, & a quovis levi gingivæ tumore, qui sponte recedit, nec ad suppurationem tendit discernenda est: ubi autem cognita, præmissis Universalibus, prius repellentibus utendum: quo pertinet *Foresti* remedium, decoctum cochleariæ, beccabungæ, malicorii & aluminis, quibus infinitos se curasse ait; quantumvis etiam de cochlearia discutiens & attenuans quid accedere, si tamen non evaporat, videatur: His nihil juvantibus, emollientibus tentanda. Quia autem non omnia omnibus, nec quævis medicamenta gingivis conveniunt, præ ceteris hic ficus commendamus, ut emolliens præstans, & quod tam secure admoveri his quam commode potest; Et vero, quanta sit hujus, vilioris licet, remediï efficacia, ex sola *historia Wepferiana* cap 3. §. 10. a nobis recensita potest patere, cui substitui, ejusque locum etiam implere possunt quævis emollientia & discutientia, quibus tumor vel solvatur, vel suppuret. Commendat *Aëtius* pitisanæ succum, lini feminis decoctum, aquam mulsam, sed quæ nimis mollis curatio videtur. Sed nec efficacius emollientibus solis diu fidendum, sed discutientia nobiliora addenda, salviam, mentham, polium montanum Jenense, quod stringit simul, & similia. Si nihil his proficias, cunctandum non est, verum ad ferrum properandum. A pure enim diutius detento nihil certius expectandum est, quam ut erosio periosteo, subjectum os cariosum reddatur, & fistulæ sæpe immedicabiles consequantur. Hinc nonnulli totam volunt excindendam: quod necessum est, si maligni, & cancrofi serpentisque subesse appareat; alias autem apertio sufficit, *Ægineta* docente, qui subinde scalpello, quo vena secatur, ipsam dumtaxat punctam & pure vacuato, conlanuisse vidit. Post sectionem vino colluendum os, & decocto hordei, florum rosarum, balaustrorum cum melle rosato, addito syrupo cochleariæ vel alio antiscorbutico mundandum ulcus, quod sæpe in simplicioribus sufficit: si vero fordidum ulcus fiat, vulnerariis, balsamicis, putredini resistentibus agen-